

कृषि-मौसम सल्लाह बुलेटिन

[Agro-met Advisory Bulletin (AAB)]

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्, राष्ट्रिय कृषि वातावरण अनुसन्धान केन्द्रद्वारा
जल तथा मौसम विज्ञान विभागसँगको सहकार्यमा जारी

वर्ष-११, अंक-४४

अवधि: १-७ फागुन, २०८२

१ फागुन २०८२

मौसमी सारांश:

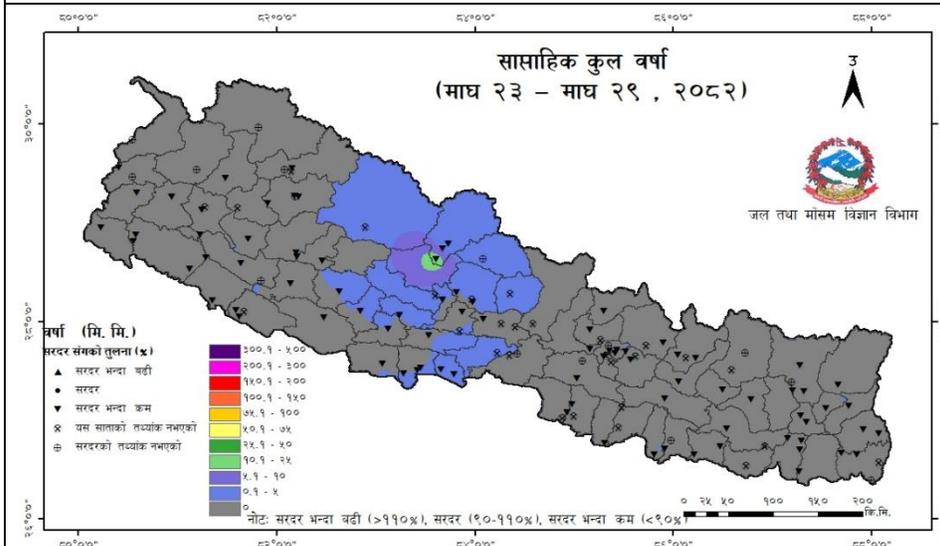
- गत साताभरी नै देशमा पश्चिमी वायूको आंशिक प्रभाव रहेको र देशका थोरै केन्द्रहरूमा हल्का वर्षा मापन भएको छ। सबैभन्दा बढी गण्डकी प्रदेशको मुस्ताङ जिल्लामा रहेको लेते केन्द्रमा १४.८ मि.मि. साप्ताहिक कुल वर्षा मापन भएको छ। गत साता धेरै केन्द्रहरूमा अधिकतम तापक्रम र न्यूनतम तापक्रम सरदर भन्दा बढी मापन भएको छ। देशका केही हिमाली भू-भागमा शुन्य डि.से. भन्दा कम साप्ताहिक औसत न्यूनतम तापक्रम मापन भएको छ भने गण्डकी प्रदेशको मनाङ जिल्लामा रहेको हुम्दे केन्द्रमा सबैभन्दा कम -८.८ डि.से. साप्ताहिक औसत न्यूनतम तापक्रम मापन भएको छ।
- साताभर नेपालमा पश्चिमी वायूको सामान्य प्रभाव रहने देखिन्छ।
- उच्च पहाडी तथा हिमाली भू-भाग: साताभर कोशी प्रदेश र गण्डकी प्रदेशमा, साताको मध्य र अन्त्यमा बागमती प्रदेश तथा साताको अन्त्यमा कर्णाली प्रदेशका एक-दुई स्थानमा हल्का हिमपात/वर्षाको सम्भावना छ।
- पहाडी भू-भाग: साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली रहने सम्भावना छ।
- तराई भू-भाग: देशका तराई भू-भागमा साताभर बिहानपखको समयमा हुस्सु/कुहिरो रहने सम्भावना छ। बिहानको समयमा लाग्ने हुस्सु/कुहिरो मध्याह्नसम्ममा क्रमिक रूपमा सुधार हुने सम्भावना छ।
- यो साता देशका तराई र पहाडी भू-भागमा अधिकतम र पहाडी भू-भागमा न्यूनतम तापक्रम हल्का बढ्ने सम्भावना छ।
- औसतसँग तुलना गर्दा: सबै प्रदेशमा अधिकतम तापक्रम र न्यूनतम तापक्रम औसत भन्दा हल्का बढी रहने सम्भावना छ।

कृषि सारांश

- यस वर्षको हिउँद अवधिको हालसम्मको वर्षाको २० वटा केन्द्रको औसत हेर्दा यस अवधिमा वर्षा सरदरभन्दा कम र तापक्रम सरदर भन्दा बढी रहेकाले सबै किसिमका बाली, फलफूल तथा तरकारी बालीहरूको अनुगमन गरी सिँचाई गर्नुहोस् साथै चिस्यान संरक्षणका आवश्यक उपायहरू अपनाउनुहोस्।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बैसीहरू (७०० मिटरसम्म) का लागि सिफारिस गरिएका चैते धानका हर्दिनाथ-१, चैते-२, चैते-४, चैते-५ र चैते-६ जातहरू मध्ये उपलब्ध जातको प्रमाणित वा यथार्थ संकेतपत्र सहितको बीउ व्यवस्था गरी ब्याड राख्नुहोस्।
- चैते धानको लागि ब्याड बनाउँदा १ मिटर चौडाइ र जमिन हेरी लम्बाइ कायम गर्न सकिने तथा दुई ब्याड बीचमा ४०-५० से.मी. (२ बित्ता) को नाली बनाउनुहोस्। ब्याड बनाउनुअघि राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट वा गोबर मल २-२.५ के.जी. प्रति वर्ग मिटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुहोस्। ब्याडमा बीउ राख्नुअघि युरिया ४ ग्राम, डि.ए.पी. ९ ग्राम तथा पोटास ५ ग्राम प्रति वर्ग मिटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुहोस्।
- गहुँबालीमा पहेंलो सिन्दुरे रोग तथा खैरो सिन्दुरे रोग देखा पर्न सुरु भएकोले रोग अनुगमन गरी प्रोपिकोनाजोल १ एम.एल. वा ट्याबुकोनाजोल ५०% र ट्राइफ्लोक्सिस्ट्रोबिन २५% मिश्रित दुसीनाशक विषादी ०.५ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले १०-१२ दिनको फरकमा मौसमको अवस्था हेरी आवश्यकता अनुसार २-३ पटकसम्म पातहरू भिज्नेगरी छर्कनुहोस् वा नजिकैको कृषि कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- सबै प्रकारका फलफूल बगैँचामा आवश्यकता अनुसार सिँचाई गर्नुहोस्। सिँचाई सुविधा नभएमा स्याउला, घाँसपात वा कालो प्लाष्टिकको छापो राखी चिस्यान कायम राख्नुहोस्। मलखाद राख्ने उपयुक्त समय भएकोले चिस्यान कायम गरि सिफारिस गरिएको मात्रामा मलखाद राख्नुहोस्।

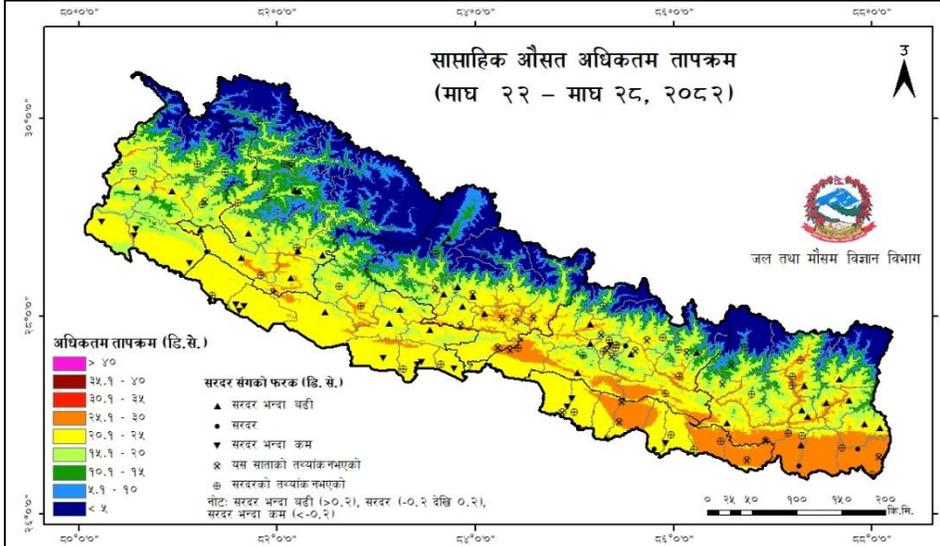
- लहरे तरकारी वालीहरूका लागि सिफारिस गरे बमोजिमको दूरीमा खाल्डा खनी राम्रो पाकेको गोबर मल ५ के.जी., हड्डिको धुलो १०० ग्राम, पीना १०० ग्राम, डि.ए.पी. ४० ग्राम, पोटोस ४० ग्राम र बायोजाईम, जिङ्क, बोरेक्स प्रत्येक ३/३ ग्रामका दरले माटोमा मिसाई बिरुवा लगाउन शुरु गर्नुहोस्।
- लसुन प्याजको प्याजी डढुवा रोगको रोग व्यवस्थापनको लागि रोगग्रस्त सुकेका पातहरू हटाएर मेन्कोजेबयुक्त विषादी २.५ ग्राम वा क्लोरोथालोनिल २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले ८-१० दिनको फरकमा २-३ पटकसम्म सम्पूर्ण बोट भिजेगरी छर्केर उपचार गर्नुहोस्।
- गोठेमल वा कम्पोष्ट मललाई खेतवारीमा थुप्रो पारेर वा फिँजाएर राख्दा नाइट्रोजन तत्व नोक्सान हुने भएकोले खुल्ला नछोडी लगत्तै जमीन जोतेर माटोमा मिलाउनुहोस्।
- ग्रामीणस्तरमा खुला रूपमा छाडेर पालिएका कुखुराहरूलाई आन्तरिक परजिवी विरुद्ध जुकाको औषधि खुवाउनुहोस् र रानिखेत रोग विरुद्ध Thermostable ND 1-2 खोप प्रयोग लगाउनुहोस्।
- हाल सुँगुर/बंगुरहरूमा अफ्रिकन स्वाइन फिभरको उच्च जोखिम रहेकोले फार्ममा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्। सुँगुर/बंगुरहरूमा उच्च ज्वरो आइ मृत्युदर बढी भएमा विशेष सतर्कता अपनाई नजिकैको पशु सेवा कार्यालयहरूमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- प्रजननका लागि छुट्याइएका कार्प जातका भाले र पोथी (२:१) माछालाई छुट्टाछुट्टै पोखरीमा राखी कुल तौलको ३-४ प्रतिशतका दरले २८-३० प्रतिशत प्रोटीन रहेको दाना दिनहुँ नियमित समयमा दिनुहोस्।
- मौसम सम्बन्धी जिज्ञासाको लागि पैसा नलाग्ने जल तथा मौसम विज्ञान विभागको फोन नम्बर-११५५ मा फोन गर्नुहोस्।
- कृषि र पशु सम्बन्धी जिज्ञासाको लागि पैसा नलाग्ने नार्कको फोन नम्बर-११३५ मा हरेक शुक्रबार साँझ ४ देखि ६ बजेसम्म फोन गर्नुहोस्।

गत हसा (२३-२९ माघ २०८२) को मौसमी सारांश

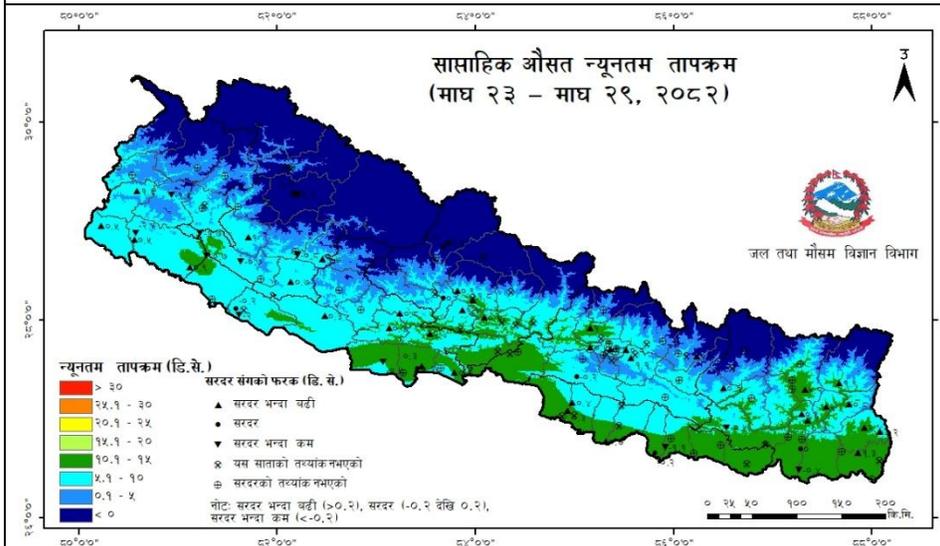
सासाहिक कुल वर्षा: गत साता १०० वटा मौसम केन्द्रहरूमा मापन गरिएको सासाहिक कुल वर्षाको तथ्याङ्क अनुसार देशका थोरै केन्द्रहरूमा हल्का वर्षा मापन भएको छ। गण्डकी प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेशका थोरै स्थानहरूमा सरदरभन्दा कम वर्षा मापन भएको छ। सबैभन्दा बढी गण्डकी प्रदेशको मुस्ताङ जिल्लामा रहेको लेते केन्द्रमा १४.८ मि.मि. सासाहिक कुल वर्षा मापन भएको छ।

नक्साको पृष्ठभूमिमा देखाईएको रंगले सासाहिक कुल वर्षा जनाउँछ। त्रिभुजाकार तथा गोलाकार संकेतले केन्द्रमा मापन गरिएको वर्षालाई सासाहिक सरदर वर्षासँगको तुलनात्मक तथ्यांकमागहव देखाउँछ।

सासाहिक अधिकतम तापक्रम: गत साता १०२ वटा मौसम केन्द्रहरूमा मापन गरिएको सासाहिक औसत अधिकतम तापक्रमको तथ्याङ्क अनुसार देशका धेरै केन्द्रहरूमा सरदर भन्दा बढी तापक्रम मापन भएको छ। कोशी प्रदेशका तराईका अधिकांश केन्द्रहरूमा तथा मधेश प्रदेशमा केही केन्द्रहरूमा २५.० डि.से. भन्दा बढी सासाहिक औसत अधिकतम तापक्रम मापन गरिएको छ। कोशी प्रदेशको झापा जिल्लामा रहेको दमक केन्द्रमा सबैभन्दा बढी २९.६ डि.से. सासाहिक औसत अधिकतम तापक्रम मापन गरिएको छ।

नक्साको पृष्ठभूमिमा देखाईएको रंगले सासाहिक औसत अधिकतम तापक्रम (डि.से.) जनाउँछ। त्रिभुजाकार तथा गोलाकार संकेतले केन्द्रमा मापन गरिएको तापक्रमलाई सासाहिक सरदर तापक्रमसँगको फरकमा देखाउँछ।

सासाहिक न्यूनतम तापक्रम: गत साता १०१ वटा मौसम केन्द्रहरूमा मापन गरिएको सासाहिक औसत न्यूनतम तापक्रमको तथ्याङ्क अनुसार देशका धेरै केन्द्रहरूमा सरदर भन्दा बढी तापक्रम मापन भएको छ। कोशी प्रदेशका तराईका अधिकांश केन्द्रहरूमा, मधेश प्रदेशका धेरै स्थानहरूमा र लुम्बिनी प्रदेशका केही स्थानहरूमा १५.० डि.से. भन्दा कम सासाहिक औसत न्यूनतम तापक्रम मापन गरिएको छ। देशका केही हिमाली भू-भागमा ०.० डि.से. भन्दा कम सासाहिक औसत न्यूनतम तापक्रम मापन भएको छ। गण्डकी प्रदेशको मनाङ जिल्लामा रहेको हुम्दे केन्द्रमा सबैभन्दा कम -८.८ डि.से. सासाहिक औसत न्यूनतम तापक्रम मापन भएको छ।

नक्साको पृष्ठभूमिमा देखाईएको रंगले सासाहिक औसत तापक्रम (डि.से.) जनाउँछ। त्रिभुजाकार तथा गोलाकार संकेतले केन्द्रमा मापन गरिएको तापक्रमलाई सासाहिक सरदर तापक्रमसँगको फरकमा देखाउँछ।

नोट: (क) सरदर वर्षा भन्नाले सन् १९९१ देखि २०२० सम्मको सम्बन्धित हप्ताको औसतमा १० प्रतिशत भन्दा कम देखि १० प्रतिशत भन्दा बढीको वर्षालाई जनाउँछ।
 (ख) सरदर अधिकतम/न्यूनतम तापक्रम भन्नाले सन् १९९१ देखि २०२० सम्मको सम्बन्धित हप्ताको औसतमा ०.२ डि.से. भन्दा कम देखि ०.२ डि.से. भन्दा बढीको तापक्रमलाई जनाउँछ।
 (ग) वर्षा र न्यूनतम तापक्रमको अवधि गत साताको शुक्रवार देखि विहिवारसम्म र अधिकतम तापक्रमको अवधि गत साताको विहिवार देखि बुधवार सम्मको तथ्याङ्कलाई लिएर नक्सा तयार गरिएको छ।

आगामी साता (१-७ फागुन, २०८२) को मौसमी परिदृश्य

प्रदेश	भौगोलिक क्षेत्र	वर्षा/ हिमपात	अधिकतम तापक्रम	न्यूनतम तापक्रम	बदली हुने अवस्था	महत्वपूर्ण मौसम	कैफियत (मौसम प्रणाली)
कोशी प्रदेश	हिमाल/ उच्च पहाड	हल्का वर्षा/ हिमपात	उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	हल्का बढ्ने	साताभर आंशिकदेखि साधारणतया बदली		साताभर एक-दुई स्थानमा हल्का हिमपात/वर्षाको सम्भावना
	पहाड		उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	हल्का बढ्ने	साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली		
	तराई		हल्का बढ्ने	उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली	हुस्सु/कुहिरो	बिहानको समयमा लाग्ने हुस्सु/कुहिरो मध्याह्नसम्म सुधार हुने सम्भावना
मधेश प्रदेश			हल्का बढ्ने	उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली	हुस्सु/कुहिरो	बिहानको समयमा लाग्ने हुस्सु/कुहिरो मध्याह्नसम्म सुधार हुने सम्भावना
बागमती प्रदेश	हिमाल/ उच्च पहाड	हल्का वर्षा/ हिमपात	उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	हल्का बढ्ने	साताभर आंशिक देखि साधारणतया बदली		साताको मध्य र अन्त्यमा एक-दुई स्थानमा हल्का हिमपात/वर्षाको सम्भावना
	पहाड		उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	हल्का बढ्ने	साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली		
	तराई		हल्का बढ्ने	उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली	हुस्सु/कुहिरो	बिहानको समयमा लाग्ने हुस्सु/कुहिरो मध्याह्नसम्म सुधार हुने सम्भावना
गण्डकी प्रदेश	हिमाल/ उच्च पहाड	हल्का वर्षा/ हिमपात	उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	हल्का बढ्ने	साताभर आंशिकदेखि साधारणतया बदली		साताभर एक-दुई स्थानमा हल्का हिमपात/वर्षाको सम्भावना
	पहाड		उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	हल्का बढ्ने	साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली		
	तराई		हल्का बढ्ने	उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली	हुस्सु/कुहिरो	बिहानको समयमा लाग्ने हुस्सु/कुहिरो मध्याह्नसम्म सुधार हुने सम्भावना
लुम्बिनी प्रदेश	हिमाल/ उच्च पहाड		उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	हल्का बढ्ने	साताभर आंशिक बदली		
	पहाड		उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	हल्का बढ्ने	साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली		
	तराई		हल्का बढ्ने	उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली	हुस्सु/कुहिरो	बिहानको समयमा लाग्ने हुस्सु/कुहिरो मध्याह्नसम्म सुधार हुने सम्भावना
कर्णाली प्रदेश	हिमाल/ उच्च पहाड		उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	हल्का बढ्ने	साताभर आंशिक बदली		साताको अन्त्यमा एक-दुई स्थानमा हल्का हिमपात/वर्षाको सम्भावना
	पहाड		हल्का बढ्ने	हल्का बढ्ने	साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली		
सुदूरपश्चिम प्रदेश	हिमाल/ उच्च पहाड		उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	हल्का बढ्ने	साताभर आंशिक बदली		
	पहाड		हल्का बढ्ने	हल्का बढ्ने	साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली		
	तराई		हल्का बढ्ने	उल्लेखनिय परिवर्तन नहुने	साताभर मुख्यतया सफादेखि आंशिक बदली	हुस्सु/कुहिरो	बिहानको समयमा लाग्ने हुस्सु/कुहिरो मध्याह्नसम्म सुधार हुने सम्भावना

नोट: साताको सुरुले शुक्रबार र शनिबार, साताको मध्यले आइतबार, सोमबार र मंगलबार तथा साताको अन्त्यले बुधबार र बिहीबारलाई जनाउँछ। मौसम पूर्वानुमान सम्बन्धी विस्तृत जानकारीको लागि हरेक दिन बिहान ६ बजे र बेलुका ६ बजे अध्यावधिक हुने महाशाखाको वेबसाइट <http://www.dhm.gov.np/mfd> हेर्नुहोस्।

कृषि सल्लाह

- यस वर्षको हिउँद अवधि (१५ मंसिर- १६ फागुन) को हालसम्मको वर्षाको २० वटा केन्द्रको औसत हेर्दा यस अवधिमा वर्षा सरदर भन्दा कम र तापक्रम सरदर भन्दा बढी रहेकाले सबै किसिमका बाली, फलफूल तथा तरकारी बालीहरूको अनुगमन गरी सिंचाई गर्नुहोस् साथै चिस्यान संरक्षणका आवश्यक उपायहरू अपनाउनुहोस्।

खाद्यान्नबाली

- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बेंसीहरू (७०० मिटरसम्म) का लागि सिफारिस गरिएका चैते धानका हर्दिनाथ-१, चैते-२, चैते-४, चैते-५ र चैते-६ जातहरू मध्ये उपलब्ध जातको प्रमाणित वा यथार्थ संकेतपत्र (Truthful Labeling) सहितको बीउ व्यवस्था गरी ब्याड राख्नुहोस्।
- चैते धानको लागि ब्याड बनाउँदा १ मिटर चौडाइ र जमिन हेरी लम्बाइ कायम गर्न सकिने तथा दुई ब्याड बीचमा ४०-५० से.मी. (२ बित्ता) को नाली बनाउनुहोस्। ब्याड बनाउनुअघि राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट वा गोबर मल २-२.५ के.जी., युरिया ४ ग्राम, डि.ए.पी. ९ ग्राम तथा पोटस ५ ग्राम प्रति वर्ग मिटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुहोस्।
- राईस ट्रान्सप्लान्टरबाट चैते धान रोपनका लागि सीड बेड (अनुसूची-२ अनुसार) राख्नुहोस्।
- यस साता मुसुरो बालीमा डढुवा रोगको नियमित अनुगमन गरी रोग व्यवस्थापनका लागि मेन्कोजेव + कार्बेन्डाजिमयुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटरका दरले वा कपर अक्सिक्लोराइडयुक्त विषादी २ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले ७-१० दिनको फरकमा २ पटक सम्पूर्ण बोट भिज्नेगरी छर्कनुहोस्।
- वसन्ते मकैका लागि उपयुक्त जातहरू; अरुण-१, अरुण-२, अरुण-३, अरुण-४, अरुण-६, रामपुर हाईब्रिड-१० र रामपुर हाईब्रिड-१२ मध्ये प्रमाणित वा यथार्थ संकेतपत्र (Truthful Labeling) सहितको बीउ व्यवस्था गर्नुहोस्।
- डोटी, बागलुङ, उदयपुर, ओखलढुंगा र सोलुखुम्बु जिल्लाहरूका एक-दुई स्थानका गहुँबालीमा पहेंलो सिन्दुरे रोग तथा बाँके, सिन्धुली, ओखलढुंगा र उदयपुर जिल्लाहरूका एक-दुई स्थानका गहुँबालीमा खैरो सिन्दुरे रोग देखापर्न सुरु भएकोले रोग अनुगमन गरी प्रोपिकोनाजोल १ एम.एल. वा ट्याबुकोनाजोल ५०% र ट्राइफ्लोक्सिस्ट्रोबिन २५% मिश्रित ढुसीनाशक विषादी ०.५ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले १०-१२ दिनको फरकमा मौसमको अवस्था हेरी आवश्यकता अनुसार २-३ पटकसम्म पातहरू भिज्नेगरी छर्कनुहोस् वा नजिकैको कृषि कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- हाल वर्षा सरदरभन्दा कम र तापक्रम सरदर भन्दा बढी हुँदा गहुँबालीमा फौजी कीराको लागि अनुकूल भएकोले कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोस्। कीराको संख्या तथा क्षतिको आँकलन गर्न वयस्कको लागि बत्ति र फेरोमन पासोको तथा लार्भाको लागि खाल्डे पासोको प्रयोग गर्नुहोस् र व्यवस्थापन विधिहरू एकीकृत रूपमा अपनाउनुहोस्।
  - ✚ खेत तथा आलीको झारमा कीरा लुकेर बस्ने भएकोले खेत भित्र र बाहिर रहेका झारपात नष्ट गर्नुहोस् र खेतमा पानी पटाउनुहोस्।
  - ✚ जैविक विषादीहरू जस्तै: न्यूक्लियर पोलिहेड्रोसिस भाइरस (NPV) २५० एल.ई. प्रति हेक्टर; बेसिलस थुरिन्जेन्सिस (*Bt*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्नेगरि साँझपाख स्प्रे गर्नुहोस्, वा इमामेक्टिन बेन्जोएट ५ एस.जी. ०.४ ग्राम प्रति लिटर वा स्पिनोसाड ४५% एस.सी. ०.३ मिलिलिटर प्रति लिटर पानीमा मिसाइ प्रकोपको समयमा आवश्यकता अनुसार १-२ पटक स्प्रे गर्नुहोस्। यस्ता विषादी प्रयोग गरेको २-३ दिनसम्म बिहान खेतमा गई मरेका लार्भाहरू संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्, अन्यथा पशुपंक्षीले खाएमा हानिकारक हुनसक्छ।

चित्र: गहुँको पातमा लागेको पहेंलो सिन्दुरे रोग

चित्र: गहुँको पातमा खैरो सिन्दुरे रोग

- मुसुरोको बोट ओइलाउने र जरा कुहिने रोग व्यवस्थापनको लागि मेन्कोजेब र कार्बेन्डाजिमयुक्त दुसीनाशक विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले सम्पूर्ण बोट भिजेगरी १०-१२ दिनको फरकमा २ पटकसम्म छर्कनुहोस्।
- यस साता तापक्रममा वृद्धि हुने भएकोले ढिलो गरी मंसिर महिनामा छरेको तोरीबाली, मसुरो र गहुँबालीमा लाही कीरा लागेनलागेको नियमित अनुगमन गर्नुहोस् र आवश्यकता अनुसार फ्लोनिकामिड ५० डब्लु.जी., ०.५ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले अथवा निटेनपाइराम १०% एस.एल., ०.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर मौसमको अवस्था हेरी सात दिनको फरकमा २-३ पटक दिउँसो ३ बजेपछि छर्नुहोस्।

फलफूल बाली

- सबै प्रकारका फलफूल बगैँचामा आवश्यकता अनुसार सिँचाई गर्नुहोस्। सिँचाई सुविधा नभएमा स्याउला, घाँसपात वा कालो प्लाष्टिकको छापो राखी चिस्यान कायम राख्नुहोस्। मलखाद राख्ने उपयुक्त समय भएकोले चिस्यान कायम गरि सिफारिस गरिएको मात्रामा मलखाद राख्नुहोस्।
- यस समयमा फूल फुल्ने फलफूलहरू जस्तै; कागती, लिची, आँप बालीहरूमा मौरी तथा अन्य कीराहरूले परागसेचन प्रकृया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमणलाई प्रोत्साहान गर्न विषादी नछर्कनुहोस्। विषादीको प्रयोग गर्नुपर्ने भएमा प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नुहोस्।
- यस साता देशका अधिकांश भू-भागमा अधिकतम र न्यूनतम तापक्रम हल्का बढ्ने सम्भावना भएकोले फूल फुल्ने अवस्थामा रहेका आँप र लिचीलाई रस चुस्ने कीराहरूबाट जोगाउन फूल फुल्नुभन्दा अगाडि नै डाइमथोयट ३०% ई.सी. अथवा बुप्रोफेजिन २५% एस.सी., १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्नुहोस्।
- आँपको बोटमा विकृति (म्याङ्गो मालफर्मेशन) देखापरेमा रोगी कलिला हाँगाहरू काँटछाँट गरेर हटाई १ ग्राम एन.ए.ए. (न्यापथालिन एसिटिक एसिड) प्रति ५ लिटर पानीमा घोली बोटको पात भिजेगरी छर्नुहोस्। सूर्यको किरणले हर्मोनको असरलाई कम गर्ने हुँदा एन.ए.ए. घोल अँध्यारो ठाउँमा मात्र तयार गर्नुहोस्।
- फलफूल बालीमा कालो ध्वाँसे दुसी (Sooty mold) यस मौसममा प्रशस्त देखिन सक्छ। नयाँ पात र पालुवामा कालो ध्वाँसे दुसी देखिएमा बोटको उमेर अनुसार १०-१५ एम.एल. खनिज तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिजेगरी छर्नुहोस्।
- सबै प्रकारका फलफूलमा मलखाद राखिसकेपछि चिस्यान कायम राख्न फलफूलको बोट वरिपरि सिँचाई तथा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्। साथै काण्डमा १०% को बोर्डोपिष्ट (१०० ग्राम नीलोतुथो, १०० ग्राम चुन प्रति लिटर पानी) लगाउनुहोस् र बोटका अन्य भागहरूमा १%(१० ग्राम नीलोतुथो, १० ग्राम चुन प्रति लिटर पानी) को बोर्डो मिक्स्चर छर्नुहोस्।
- फलफूल बगैँचामा रोग, कीरा लागेका, एक आपसमा जोडिएका, सुकेका, लामा-लामा काँडा भएका तथा सलक बढेका चोर हाँगाहरू, कलमी भागभन्दा तलबाट आएका मुनाहरू र विरुवाको मुल काण्डको ४०-५० से.मी भन्दा तल आएका सबै हाँगाहरू काँटछाँट गरी हटाउनुहोस् र काँटछाँट गर्दा बनेका घाउहरूमा १० प्रतिशतको बोर्डोपिष्ट बनाइ लगाउनुहोस्।
- व्याक्टेरियाको कारण केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा कासुगामाइसिन ३% एस.एल., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुहोस्।
- केरामा पोटासियमको कमी भएमा पुराना पातको टुप्पो पहेंलो हुने तथा भित्रै बांगिएर मर्ने (Chlorosis), बोटको आँखला छोटो भई होचो हुने तथा केराको काँइयो छोटो, पातलो, फलको आकार बिग्रिने हुनाले ४०० ग्राम म्युरेट अफ पोटास प्रति बोट प्रति वर्षको दरले राख्नुहोस्।
- सुन्तलाजात फलफूलको क्याडकर (Citrus canker) रोगको समयमा नै पहिचान र उचित व्यवस्थापन गर्न सकिएन भने ठूलो आर्थिक क्षति हुन जान्छ। जीवाणु भित्र पसेको ठाँउमा पात, फल वा कलिला हाँगामा अत्याधिक कोशिकाको संख्या वृद्धि भएर खत (canker) देखापर्दछ र खतहरू छिपिँदै गएपछि खैरो रङमा परिणत हुन्छन्। यस रोगको व्यवस्थापनको लागि बगैँचा सफा

राखे र मौसमको अवस्था हेरी काँटछाँट गर्नुहोस्। बाँकी बोटलाई कपर अक्सिक्लोराइड ३ ग्राम वा कासुगामाइसिन ३% एस.एल., २ एम.एल. विषादी प्रति लिटर पानीमा मिसाइ १५-१५ दिनमा छर्कनुहोस्।

बोटको विभिन्न भागमा देखिने क्यांकरका लक्षणहरू

शुरुवाती अवस्था

डाँठमा

पातमा

फलमा

- यस साता तराई भू-भागमा अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रम हल्का बढ्ने संभावना रहेकोले यस समयमा फलफूल बाली (मेवा, अम्बा, आँप, आदि) का बोटमा मिली बग कीराको नियमित अवलोकन गरी व्यवस्थापनको लागि बगैँचाको सरसफाइमा ध्यान दिनुको साथै बोटको मुल काण्डको १ फीट माथि चारैतिर लेसिलो पट्टि रेजिन वा ग्रीजमा अडिर (कास्टर) को तेल मिसाएरु लगाएमा वा ४०० गेजको २५ से.मी. चौडा बाक्लो पहेँलो प्लाष्टिकलाई बोटको फेदमा बाँधनाले कीराहरू उक्तेर जान सक्दैनन्। साथै सर्वो तेल १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली बोटको फेद (मिली बग भएको स्थान) भिज्नेगरी छर्कदा यसको नोक्सानी कम हुन्छ।

चित्र: फलफूल बालीमा मिलीबगको प्रकोप

- झागन फ्रुटमा डाँठ तथा फल कुहिने रोगको व्यवस्थापनको लागि रोगको नियमित अनुगमन गरी रोगी हाँगाहरू काँटछाँट गर्नुका साथै काँटछाँट गरेका हाँगाहरूमा कपर युक्त विषादीको लेप लगाउनुहोस् र रोगी डाँठहरूमा प्रोपिकोनाजोल १ एम.एल. प्रति लिटर पानीको दरले १०-१४ दिनको फरकमा सम्पूर्ण डाँठ भिज्नेगरी छर्केर उपचार गर्नुहोस्।

चित्र: झागन फ्रुटमा डाँठ तथा फल कुहिने रोग

कफीबाली

- राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट वा गोठेमल ५ के.जी., तोरीको पिना ०.५-१ के.जी., र कृषि चुन २०० ग्राम प्रति बोटको दरले काण्डबाट १ फिट टाढा हाँगा पुगेसम्म (Crop canopy) आधार मानी वरिपरि हाली दिनुहोस्।
- कलेजी रडमा परिणत भई पाकेका चेरीहरू टिप्नुहोस्। फल टिपिसकेपछि अनावश्यक रूपमा पलाएका चोर हाँगाहरू (पानीसरा) हटाउनुहोस्।
- बीउको लागि राम्रो बोट, हाँगा र झुप्पा छनोट गर्नुहोस् र राम्ररी पाकेका दानाहरूलाई बोक्रा खोल्स्याएर पार्चमेन्टलाई घाम नपर्ने ठाउँमा खरानीले उपचार गरेर राख्नुहोस्।
- कफीमा लाग्ने सेर्कोस्पोरा पात थोप्ले रोगको व्यवस्थापनको लागि बारीको सरसफाइमा ध्यान दिई रोगी बोटका पातहरू टिपेर खाल्डोमा पुरिदिने साथै १% को बोर्डो मिश्रण छर्कनुहोस्।

चित्र: कफीको विरूवाको पातमा थोप्ले रोगको असर

- पोली ब्यागमा रोपिएका बेर्नाको पातको थोप्ले रोग देखिन सक्ने हुँदा ०.५% बोर्डो मिश्रण बनाइ सबै पात भिज्नेगरी स्प्रे गर्नुहोस्।
- बगैँचामा सेतो गवारोको वयस्कले फुल पार्ने समय भएकोले मदाने पासोद्वारा नियमित अनुगमन गर्नुहोस्। गवारो प्रभावित हाँगाहरूलाई नष्ट गर्नुहोस्।

तरकारी बाली

- उच्च पहाडमा फागुनमा गरिने आलु खेतीका लागि कुफ्रिज्योति, खुमल लक्ष्मी, खुमल सेतो-१, खुमल उज्वल जातहरूको बीउ भण्डारणबाट झिकि टुसाउन दिनुहोस्। जग्गा तयारीका लागि १००० के.जी. कम्पोष्ट मल तथा १०.९ के.जी. डि.ए.पी., २.२ के.जी. युरिया र ५.० के.जी. म्युरेट अफ पोटासका दरले उपलब्धता सुनिश्चित गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा माघको पहिलो हप्तामा लगाईएको आलुबालीमा सिँचाई पश्चात बोटको उचाइ कम्तीमा १०-१५ से.मी. भएपछि उकेरा लगाई ४.४ के.जी. युरिया प्रति रोपनीका दरले टपड्रेस गर्नुहोस्।

- आगामी साता तराईका जिल्लाहरूमा मध्याह्नसम्म हुस्सु/ कुहिरो लागिरहने भएकोले आलु र गोलभेंडा बालीमा पछौटे डडुवा रोगको नियमित अनुगमन

चित्र: आलुको पात तथा मुनामा पछौटे डडुवाको लक्षण

गरी मौसमको अवस्था हेरी रोगको सुरुको अवस्थामा मेन्कोजेब ७५% डब्ल्यु.पी. २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ पातको तल्लो भाग समेत भिज्नेगरी छर्कनुहोस्। रोगको प्रकोप देखिएमा डाइमथोर्फ ५०% डब्ल्यु.पी. वा फेनामेडोन १०% + मेन्कोजेब ५०% डब्ल्यु.जी. १.५ ग्राम प्रतिलिटर पानीमा मिसाइ बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्नेगरी छर्कनुहोस्।

- मध्यपहाड तथा तराईमा असोज-कात्तिक महिनामा लगाइएको परिपक्व आलु खन्नुहोस्। साथै आलुको भण्डारणमा नोक्सानी गर्ने पुतली कीरा (जोताहा कीरा) ले सामान्यतया भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भए तापनि आलु खनिसकेपछि खेतमा नै थुपारेर राख्दा जोताहा कीराको पुतलीले फुल पार्ने र भण्डारणमा नोक्सानी गर्ने भएकोले खनेपछि खेतमा धेरै समयसम्म नराखी भित्र्याउनुहोस्।

- लसुन प्याजको प्याजी डडुवा रोगको रोग व्यवस्थापनको लागि रोगग्रस्त सुकेका पातहरू हटाएर मेन्कोजेबयुक्त विषादी २.५ ग्राम वा क्लोरोथालोनिल २ ग्राम प्रति लिटर

चित्र: लसुन र प्याज बालीमा डडुवा रोगको प्रकोप

पानीको दरले ८-१० दिनको फरकमा २-३ पटकसम्म सम्पूर्ण बोट भिज्नेगरी छर्केर उपचार गर्नुहोस्।

- लसुन र प्याज बालीमा थ्रिप्स कीराले कलिला पातहरू चुसेर नोक्सानी पुऱ्याउँछ। कीराको नियमित अनुगमन प्रति रोपनी २ वटा नीलो स्टिकी ट्रापबाट गर्नुहोस्। कीराले सुख्खा मन पराउने भएकोले चिस्यान व्यवस्थापन गर्नुहोस्। कीरा

चित्र: लसुन र प्याज बालीमा थ्रिप्स कीरा

व्यवस्थापनको लागि नीमजन्य विषादी (१००० पिपिएम) ५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा स्पाइनोटेरम ११.७ एस.सी. ०.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बेलुकीपख थ्रिप्स लागेको ठाउँ भिज्नेगरी छर्कनुहोस्।

- बीउ उत्पादनको लागि रोपिएको मुला, रायो र काउली बालीमा लाग्ने अल्टरनेरिया पात थोप्ले र पात डडुवा रोगको नियमित अनुगमन गरी रोग लागेको भए मेन्कोजेवयुक्त विषादी २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले सम्पूर्ण पातहरू भिज्नेगरी छर्कनुहोस्।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोग लाग्न सक्ने भएकोले नर्सरी ब्याडको नियमित निरीक्षण गर्नुहोस्। फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न फिप्रोनिल ५% एस.सी. को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम ५०% डब्लु.पी. को २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली नर्सरी ब्याडमा माटो भिज्नेगरी छर्नुहोस्।
- लहरे तरकारी बालीहरूको नर्सरी पोलीपटमा राखी प्लास्टिकको गुमोजभिन्न राख्नुहोस्।
- लहरे तरकारी बालीहरूको बेर्ना उम्रिसकेको भए दिनको समयमा सेतो प्लास्टिकको छानो उघार्ने र रातिको समयमा छानो ओढाउनुहोस्।
- लहरे फर्सी तरकारी बालीहरूको नर्सरी तयार भएको भए जमिनमा लगाउनुहोस्।
- जुकेनी फर्सी (Squash), काँक्रो, करेला, घिरौँला, लौका तथा मुन्टा खाने फर्सीको लागि तल उल्लेख गरे बमोजिमको दूरीमा खाडल खनी राम्रो पाकेको गोबर मल ५ के.जी., हड्डीको धुलो १०० ग्राम, पीना १०० ग्राम, डि.ए.पी. ४० ग्राम, पोटास ४० ग्राम र बायोजाइम, जिङ्क, बोरेक्स प्रत्येक ३/३ ग्रामका दरले माटोमा मिसाइ विरुवा लगाउन सुरु गर्नुहोस्।

लहरे बालीहरू	लाइनदेखि लाइनको दूरी (मिटर)	बोटदेखि बोटको दूरी (मिटर)
जुकेनी फर्सी (squash)	१	१
काँक्रो	१.२	१
करेला	१.५	१
घिरौँला	२	१
लौका	२	१
मुन्टा खाने फर्सी (४-५ बोट प्रति खाडल)	२	२

- तरकारीको बेर्ना सारेको १५-२० र ४०-४५ दिन भएका तरकारी बालीहरूको बोट वरिपरि रिङ्ग बनाइ १०-१५ ग्राम युरिया प्रति बोटको दरले टपड्रेस गर्नुहोस्।
- सिमी तथा बकुल्लामा सिन्दुरे रोग व्यवस्थापनको लागि रोगग्रस्त पातहरू हटाएर टुसीनाशक मेन्कोजेवयुक्त विषादी २.५ ग्राम वा प्रोपिकोनाजोल १ एम.एल. लिटर प्रति लिटर पानीको दरले १०-१२ दिनको फरकमा मौसमको अवस्था हेरी आवश्यकता अनुसार २-३ पटकसम्म सम्पूर्ण पात भिज्नेगरी छर्केर उपचार गर्नुहोस्।

चित्र: सिमी तथा बकुल्लाको पातहरूमा लागेको सिन्दुरे रोग

काउली समूहका बालीमा लाग्ने गाँठ रोग व्यवस्थापनका विधिहरू:

- ✦ निरोगी बेर्नाको प्रयोग गर्नुहोस्।
- ✦ अम्लीयपना बढी भएको माटोमा यो रोग लाग्ने हुँदा विरुवा लगाउने एक महिना अगाडि माटो जाँची १ देखि २ मे. टन प्रति हेक्टरका दरले कृषि चुन प्रयोग गर्नुहोस्।
- ✦ अग्लो ड्याडमा बाली लगाउनुहोस्।
- ✦ रोग लागेको खेत भएर बगेको पानी सिँचाईमा प्रयोग नगर्नुहोस्।

चित्र: क्लव रुट/ गाँठाजस्तो जरा हुने रोग

✦ रोग व्यवस्थापनको लागि फ्लुआजिनाम (Fluazinam) ०.२% को घोल बनाइ बोट वरिपरि ड्रेन्चिङ गर्नुहोस्।

अन्य

- गोठेमल वा कम्पोष्ट मललाई खेतवारीमा थुप्रो पारेर वा फिँजाएर राख्दा नाइट्रोजन तत्व नोक्सान हुने भएकोले खुल्ला नछोडी लगत्तै जमीन जोतेर माटोमा मिलाउनुहोस्।
- नर्सरी/ब्याड तयार गर्नुअघि माटोको निर्मलीकरण सौर्य उपचार (अनुसूची-४) विधिबाट गर्नुहोस्।
- बालीनालीमा रसायनिक विषादीको प्रयोग गर्दा सकेसम्म हरियो र नीलो लेबल भएको विषादी प्राविधिकको सल्लाह अनुसार प्रयोग गर्नुहोस्। कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको र पानी परिरहेको बेलामा विषादी नछर्कनुहोस्। विषादी छर्कने बेलामा व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरणहरू जस्तै- मास्क, पञ्जा, चस्मा, बुट र एप्रोनको प्रयोग गर्नुहोस्। विषादी छर्कदा छर्दै अघि बढ्नु हुँदैन, पछि सदै आउनुहोस्। यस बारे विस्तृत जानकारी अनुसूची-३ मा दिइएको छ।
- उखुका सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरू- जीतपुर-६, जीतपुर-८, जीतपुर-९ मध्ये उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउको समयमा नै व्यवस्था गरी ३ आँखा भएका १५०-२०० के.जी. बीउ प्रति कट्टा बीउको दरले उपचार गरी रोप्नुहोस्। जग्गा तयारीको बेलामा ३४० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल ३.७४ के.जी. युरिया, ४.३५ के.जी. डी. ए. पी., २.२२ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टाका दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुहोस्।
- कात्तिक/मंसिर महिनामा लगाइएको उखुबालीमा सिँचाई पश्चात चिस्यानको अवस्था हेरी ३.६ के.जी. युरिया प्रति कट्टाका दरले दोश्रो टपड्रेस गर्नुहोस्।
- मौरी घरको नियमित निरीक्षण गरी आधार चाकाहरू साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नुहोस्। साथै घरको संख्या बढाउनु छ भने रानुको उपयुक्त व्यवस्था गरी मौरी गोला विभाजन गर्नुहोस्।

पशुपालन

गाई, भैँसी, भेडा, बाख्रा

- दुधालु पशुवस्तुहरूमा थुनेलोको समस्या कम गर्न, हरेक १५ दिनको फरकमा क्यालिफर्निया मास्टाइटिस टेष्ट रिएजेन्टको झोल (CMT Reagent) प्रयोग गरी दूध जाँच गर्नुहोस्। बराबर मात्रामा CMT झोल र दूध मिसाउँदा, लेदो वा सिंगान जस्तो लेग्रा बन्थो भने त्यो थुन खराब छ भन्ने बुझ्नुहोस्। यस्तो खराब थुनको दूध एउटा निसंक्रमण गरिएको शिसामा राखी जिवाणु कल्चरको लागि प्रयोगशालामा लैजानुहोस् र परिक्षणको नतिजा अनुसार प्रतिजैविक औषधि प्रयोग गर्नुहोस्।
- हाल देशमा खोरेत रोग महामारीको रूपमा देखा परेको हुँदा रोकथामको लागि पशुहरूमा ३ महिनाको उमेर पुगेपछि पहिलो पटक र १ महिनापछि पुनः बुष्टर खोप लगाइ प्रत्येक ६ महिनामा खोप दोहोर्‍याउनुहोस्। रोग देखापरेको अवस्थामा स्थानीय प्राविधिकहरूसँगको सल्लाहमा उपचार गर्नुहोस्।
- यस साता तापक्रम हल्का बढ्ने अनुमान गरिएको भए तापनि, भर्खर जन्मिएका र स-साना बाच्छा-बाच्छीलाई साँझ-बिहानको चिसोबाट जोगाउन सोत्तर सुख्खा राख्नुहोस्। चिसो सोत्तरको कारणले प्रोटोजोवाको संक्रमण बढ्न गई स-साना पशुचौपायामा छेर्ने समस्या हुन्छ। छेर्ने समस्या भएमा प्राविधिकको सल्लाह बमोजिम सल्फाडाइमाइडिन औषधी मात्रा पुर्‍याएर खुवाउनुहोस्।
- व्याउने र भर्खर व्याएका पशुचौपायाहरूलाई साविकको भन्दा पोषिलो खानेकुराहरू दिनुहोस्। हिउँदको समयमा हरियो घाँस कम हुने हुँदा, हे, साइलेज वा जै, बर्सिम, जस्ता खेती गरिएको घाँसहरूको साथै उपलब्धता अनुसारले डाले घाँस खुवाउनुहोस्, सम्भव भएसम्म पराल नखुवाउनुहोस्। दैनिक १०-१५ ग्राम नून, ५० वटा खनिजको मिश्रण र प्रशस्त पानी खुवाउनुहोस्।
- जै, नेपियर, भेच घाँसहरू खुवाउँदा कम्तीमा ४ घण्टा ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुचौपायालाई हरियो घाँसको कमी हुने भएकोले उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैँसी, भेडा, बाख्राहरूलाई सन्तुलित आहारको साथै मिनरल मिक्चर वा युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासेस ब्लक खुवाउनुहोस्। तर साना

वाच्छा-वाच्छी र पाडा-पाडी (६ महिनाभन्दा कम उमेरका) लाई युरिया उपचार गरिएको पराल नखुवाउनुहोस्। यस बारे विस्तृत जानकारी अनुसूची-५ मा दिइएको छ।

कुखुरा, हाँस, बंगुर

- ग्रामीणस्तरमा खुला रूपमा छाडेर पालिएका कुखुराहरुलाई आन्तरिक परजिवी विरुद्ध जुकाको औषधि खुवाउनुहोस्। यसका लागि फेन्वेन्डाजोल, १ मिलीग्राम प्रति केजी शारिरिक तौल अनुसार, दिनको एक पटक, ५ दिन सम्म खुवाउनुहोस्।
- ग्रामीणस्तरमा खुला रूपमा छाडेर पालिएका कुखुराहरुलाई खोप नै नलगाएको भए वा अन्तिम पटक खोप लगाएको १०-१२ हप्ता भन्दा बढि भएको भए, रनिखेत रोग विरुद्ध Thermostable ND 1-2 खोप प्रयोग लगाउनुहोस्।
- हाल कुखुरामा बर्डफ्लु (Influenza H9) को जोखिम रहेकाले किसानहरुले फार्महरुमा जैविक सुरक्षाका विधिहरु (अनुसूची-५ अनुसार) अपनाउनुहोस्।
- हाल सुँगुर/बंगुरहरुमा अफ्रिकन स्वाइन फिभरको उच्च जोखिम रहेकोले फार्ममा जैविक सुरक्षा (अनुसूची-६ अनुसार) अपनाउनुहोस्। सुँगुर/बंगुरहरुमा उच्च ज्वरो आई मृत्युदर बढी भएमा विशेष सतर्कता अपनाइ नजिकैको पशु सेवा कार्यालयहरुमा सम्पर्क राख्नुहोस्।

मत्स्यपालन

- बिहान लाग्ने हुस्सु/कुहिरो मध्याह्नसम्म रहने संभावना भएकोले माछापोखरीमा घुलित अक्सिजनको कमीबाट हुन सक्ने क्षति कम गर्न प्रति हेक्टर जलाशयमा बिहान ४-६ बजेसम्म ०.७५ के.भि.ए. क्षमताको वायुयन्त्र (Aerator) को प्रयोग गर्नुहोस् साथै बादल लागेको खण्डमा दाना दिन बन्द गर्नुहोस्।
- प्रजननका लागि छुट्याइएका कमन कार्प जातका भाले र पोथी (२:१) माछालाई छुट्टाछुट्टै पोखरीमा राखी कुल तौलको ३-४ प्रतिशतका दरले २८-३० प्रतिशत प्रोटीन रहेको दाना दिनहुँ नियमित समयमा दिनुहोस् र माउमाछा भएको पोखरीमा पानी फेर्दा बोरिडको पानी प्रयोग गर्नुहोस्। साथै विकसित अण्डालाई प्रयास पोषण पुऱ्याउन हप्ता दिनको अन्तरमा भिटामिन सी (Vitamin C) ०.५ के.जी. र भिटामिन ई (Vitamin E) २५०० एम.जी. प्रति के.जी. माछाको दरले दानामा मिसाइ खुवाउनुहोस्।
- तराई क्षेत्रमा कमन कार्प जातका माछाको प्रजननको समय भएकोले भुरा राख्ने पोखरी तयारी गर्नुहोस्। पोखरीलाई जलीय झारपात र जंगली माछा हटाई खनजोत गरी ३-४ दिनसम्म सुकाउनुहोस्। सुकाएको पोखरीमा घर पोत्ने चुन ३००- ४०० के.जी. प्रति बिघा, १३५- २०० के.जी. कुखुराको मल वा गाईको मल २००-२६५ के.जी. प्रति बिघाका दरले प्रयोग गर्नुहोस्। चुना र मल राखेको ३-५ दिनपछि पानीको गहिराइ १ मिटर कायम हुने गरी पानी भर्नुहोस् र सकभर मूल वा बोरिडको पानी जालीबाट छानेर मात्र पठाउनुहोस्।
- तराईका जिल्लाहरुमा कमन कार्प माछाको प्रजनन समय भएको हुँदा हप्ता दिनको अन्तरमा तयार माउ छनौट गरी काकाबनयुक्त प्रजनन पोखरीमा सेट राख्नुहोस्। अण्डाबाट निस्केको ह्याचलिडलाई प्रति दिन प्रति एक लाख नाभी थैली (Yolk sac) सुकेपछि शारीरिक तौलको १५-२०% धुलो दाना र थप ४ वटा उसिनेको अण्डाको रानो (Yolk) को झोल बनाइ खुवाउनुहोस्।
- प्रजनन गराइएका माउमाछाहरु लाई सफा र ताजा पानी राखी ह्याचरी वा माउ माछा राख्ने ट्याङ्कीमा पानीको हल्का फोहोरा दिएर २-३ दिनसम्म राखि तत्पश्चात माउ हुर्काउनको लागि तयार गरिएको पोखरीमा राखेर सन्तुलित दाना दिनुहोस्।
- कमन कार्प माछाको अण्डाबाट निस्केको ह्याचलिडलाई अनुसूची-७ मा दिइए अनुसार दानाको प्रयोग गर्नुहोस्।
- ग्रास कार्पका छुट्टाईएका प्रजनन योग्य माउ माछालाई खुवाउन गहुँ/जौको जमरा राख्न तयारी गर्नुहोस्। ह्याचरी गर्नुहुने माछापालकहरुले मुख्य प्रजनन समयको २-३ महिना अगाडिबाट माउ माछालाई जमरा उमारेर खुवाउनुहोस्।

चित्र: गहुँ/जौ को जमरा

- एउटै ह्याचरीमा उत्पादन गरिएका कार्प जातका माउ माछाबाट भुरा उत्पादन सकभर नगर्नुहोस्। अन्य ह्याचरीबाट वार्षिक २०% मात्र नयाँ माउ (कुनै एक मात्र लिङ्ग-भाले वा पोथी) ल्याउनुहोस्। यसरी माउ माछा ल्याउँदा आफ्नो ह्याचरीबाट उत्पादन भइ वितरण भएका माछाहरू नल्याउनुहोस्। साथै माउ माछालाई ल्याएपछि कम्तीमा ७ दिनसम्म क्वारेन्टाइन पोखरीमा राखी रोगव्याधि संक्रमणको उपचार तथा अनुकूलन गर्नुहोस्।
- रेन्बो ट्राउट माछाको भुराहरू ग्रेडिड गरी भुराको स्वास्थ्य निरन्तर अनुगमन गर्नुहोस्। यदि भुराहरू फनफनी घुम्ने लक्षण देखाएमा अल्बेन्डाजोल २५ एम.जी. प्रति के.जी. दानामा मिसाई १ हप्तासम्म दिनुहोस्।

घाँसेबाली

- नेपियर जस्ता वहुवर्षे घाँसहरूलाई सिँचाई दिनुहोस् र प्रति कट्टा १.२ के.जी. का दरले युरियाको टपड्रेस गर्नुहोस्।
- नर्सरीमा किम्बु, बैस जस्ता डाले घाँसहरूको कटिड राख्नुहोस्।
- लगाइएको टियोसेन्टीको बीउ पाक्ने समय भएकोले निरीक्षण गरी दुई तिहाइ जति पाकेको भए घोगा टिप्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह बुलेटिन तयारी गर्ने विशेषज्ञ समूह

क्र.सं	नाम थर	कार्यक्षेत्र	कार्यालय	इ-मेल	सम्पर्क फोन
१	डा. तुलसी प्रसाद पौडेल	पशु आहारा	राष्ट्रिय कृषि वातावरण अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटार	harmfree@gmail.com	९८५१११४२७८
२	सूर्य प्रसाद बराल	वागवानी	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर	spbaral23@gmail.com	९८४१५४८२८४
३	राजेन्द्र कुमार भट्टराई	बाली विज्ञान	राष्ट्रिय बाली विज्ञान अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटार	rkbhattarai@gmail.com	९८४३४७२२७०
४	चेतना मानन्धर	बाली रोग	राष्ट्रिय बाली रोग विज्ञान अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटार	chetana.manandhar@gmail.com	९८४१६२४१८१
५	सुदीप कुमार उपाध्याय	कीट विज्ञान	राष्ट्रिय कीट विज्ञान अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटार	sudeppdl@gmail.com	९८४२४३७१५३
६	डा. नारायण पौडेल	पशु स्वास्थ्य	राष्ट्रिय पशु स्वास्थ्य अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटार	narayan.paudyal@narc.gov.np	९८६३३३५०४६
७	डा. नबिन रावल	माटो विज्ञान	राष्ट्रिय माटो विज्ञान अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटार	nabin_rawal@yahoo.com	९८५७०६५०२१
८	डा. हरेराम देवकोटा	मत्स्य विज्ञान	राष्ट्रिय वाहा अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटार	hdevkota6@gmail.com	९८५६०३३५८०
९	डा. मुकुन्द भट्टराई	रैथाने बाली	राष्ट्रिय कृषि आनुवंशिक श्रोत केन्द्र (जीन बैंक)	bhattaraimukunda2@gmail.com	९८५१२२८४८६
१०	ऋषिराम अधिकारी	कृषि सञ्चार	राष्ट्रिय कृषि प्रविधि सूचना केन्द्र, खुमलटार	adhikari_rishi@yahoo.com	९८४१९७९२८९
११	डा. रुपा वास्तोला	पशु आहारा	राष्ट्रिय पशु आहारा अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटार	bastola_rupa@yahoo.com	९८४१३१९८३९
१२	कुमार मणी दाहाल	वागवानी	राष्ट्रिय कृषि वातावरण अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटार	kumarmanidahal@gmail.com	९८५१२२२९५५
१३	रामेश्वर रिमाल	कृषि-मौसम	राष्ट्रिय कृषि वातावरण अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटार	rameshwarrimal@gmail.com	९८५१०४४१३०
१४	डा. संजिव पंडित	पशु स्वास्थ्य	कृषि सूचना तथा प्रशिक्षण केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर	panditsanjiv2046@gmail.com	९८४५३२९५४२
१५	चुरामणि भुसाल	मत्स्य विज्ञान	राष्ट्रिय मत्स्य अनुसन्धान केन्द्र, गोदावरी	bhusalchuramani12@gmail.com	९८४५६३०४६१
१६	विद्या महर्जन	कृषि-मौसम	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग, बबरमहल, काठमाडौं	bidhya159@gmail.com	९८४१७७०६५१
१७	हरि प्रसाद दाहाल	मौसम पूर्वानुमान	मौसम पूर्वानुमान महाशाखा, गौचर, त्रि.अ.वि.	mfddhm@gmail.com	०१-४११३१९१
१८	अजय श्री रत्न बज्राचार्य	कीट विज्ञान	राष्ट्रिय कीट विज्ञान अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटार	ajayabajracharya@yahoo.com	९८४१३१७५७३
१९	सुरज वैद्य	बाली रोग	राष्ट्रिय बाली रोग विज्ञान अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटार	suraj_baidya222@yahoo.co.in	९८५१२०१३०३

अनुसूची-१: नेपालको मौसम पूर्वानुमानमा प्रयोग हुने शब्दावलि

Terms used in Weather Forecasting in Nepal

बादलको अवस्था (Cloud condition)	सफा (Fair)		No clouds in the sky	
	मुख्यतया सफा (Mainly fair)		1/8 to 2/8 (25%) sky covered by cloud	
	अंशिक बदली (Partly cloudy)		3/8 (26%) to 4/8 (50%) sky covered by cloud	
	साधारणतया बदली (Generally cloudy)		5/8 (51%) to 6/8 (75%) sky covered by cloud	
	अधिकांश बदली (Mostly cloudy)		6/8 (76%) to 7/8 (88%) sky covered by cloud	
	पूर्ण बदली (Cloudy)		8/8 (100%) or all sky covered by cloud	
वर्षाको प्रकृति (Nature of Rain)	Temporary or Brief (क्षणिक वर्षा)		Weather phenomena occur for short span of time usually less than two hours	
	Continuous (लगातारको वर्षा)		Weather phenomena occurring regularly and more often throughout the time duration	
	Intermittent (रोकिंदै हुने वर्षा)		Rain occurring and reoccurring at certain intervals	
	Widespread (व्यापक वर्षा)		Weather phenomena extensively throughout an area during specified time duration	
वर्षाको संभाव्यता र यसको क्षेत्र (Rainfall probability in percentage and its coverage)	<10%	None used	Isolated	at one or two places (एक-दुई स्थानमा)
	10-30%	Slight Chance	Widely Scattered	at few places (थोरै स्थानमा)
	30-50%	Chance/possible	Scattered	at some places (केही स्थानमा)
	50-80%	Likely	Fairly widespread	at many places (धेरै स्थानमा)
	>80%	More likely	Widespread	at most places (अधिकांश स्थानमा)
<p>संभावित वर्षाको मात्रा (%) = आंकलन X क्षेत्र, जहाँ आंकलन भन्नाले कुनै स्थानमा वर्षा हुन सक्ने संभावना (%) जनाउँदछ भने क्षेत्र भन्नाले तोकिएको स्थानको वर्षा हुन सक्ने संभावित भू-भाग (%) जनाउँदछ। उदाहरणका लागि कुनै स्थानको ८०% क्षेत्रमा ५०% वर्षाको आंकलन गरेको अवस्थामा सो स्थानको संभावित वर्षाको मात्रा (%) = ०.५ X ०.८ = ४०% हुन आउँछ।</p>				
वर्षाको मात्रा (Rainfall amount based on total accumulated rainfall during 24 hrs.)	Light rain (हल्का वर्षा)		less than 10 mm	
	Moderate rain (मध्यम वर्षा)		10 mm or more but less than 50 mm	
	Heavy rain (भारी वर्षा)		50 mm or more but less than 100 mm	
	Very heavy rain (धेरै भारी वर्षा)		100 mm or more but less than 200 mm	
	Extremely heavy rain (अति भारी वर्षा)		200 mm or more	
समयसिमा (Time Period)	Today (आज)		6 AM to 6 PM	
	Morning (बिहान)		6 AM to Noon	
	Afternoon (अपरान्ह)		Noon to 6 PM	
	Late afternoon (अपरान्हको उत्तरार्ध)		3 PM to 6 PM	
	Evening (साँझ)		6 PM to 9 PM	
	Night (राति)		6 PM to 6 AM (Next day)	
<p>श्रोत: मौसम पूर्वानुमान महाशाखा, जल तथा मौसम विज्ञान विभाग</p>				

अनुसूची-२: राईस ट्रान्सप्लान्टरका लागि बेर्ना राख्ने तरीका

आवश्यक पर्ने सामग्रीहरू

- बीउ
- प्लास्टिक सिट
- माटो छात्रे जाली/मेशिन
- गोबर मल
- जुटको बोरा र हजारी
- ट्रे अथवा बीउ राख्ने फ्रेम

विधि

धान रोप्ने मेशिनको ट्रे को आकार मेशिनको किसिम अनुसार फरक पर्ने हुनाले ट्रे को आकार अनुसार बेर्ना व्यवस्थापन गर्नुहोस्।

- माटो छात्रे जाली अथवा मेशिनको प्रयोग गरी माटो राम्रै चाल्नुहोस्।
- धानको बीउलाई २४ घण्टा सम्म पानीमा भिजाउनुहोस्।
- भिजाई सकेको धानलाई छानेर १२ घण्टासम्म जुटको बोरामा राख्नुहोस्। यसले धानमा टुसा आउन सहयोग गर्दछ।
- यसपछि ट्रे मा ४ भाग छानेको माटोमा १ भाग गोबर मल मिलाई मिश्रणलाई एकनासले लेभल मिलाई टुसा आईसकेको धान प्रति ट्रे करिब ८०-१०० ग्राम बीउ (करिब ३०० ग्राम प्रति वर्ग मिटर) मिलाएर राख्नुहोस्।

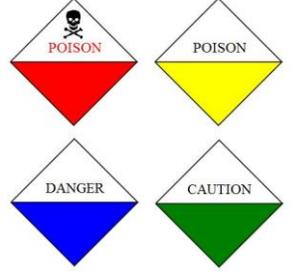
(प्रति कट्टा यस्ता ८-१० वटा ट्रे आवश्यक पर्छ)

- चराले बीउ खानबाट जोगाउन ट्रेमा बीउ राखिसकेपछि माटोले हल्का छोप्नुहोस्।
- ट्रेको चिस्यान नियमित अनुगन गरी हजारीको प्रयोगले नियमित पानी छर्कनुहोस्।
- बीउ छरेको १ हप्ता पछि २/३ बिराएर ०.५% युरिया पानीमा मिलाई छर्कनुहोस्।
- बीउ उम्रेपछि ट्रेमा हल्का पानी जमाएर सिंचाइ कार्य गर्नुहोस्।
- धान रोप्नु भन्दा २/३ दिन अगाडि बेर्नामा पानी दिन बन्द गर्नुहोस्।
- अहिलेको समयमा धानको बेर्ना उत्पादन गर्न चाहिने तापक्रम अझै पुगी नसकेको हुनाले अकुरण (germination) नहुँदा सम्म बीउ राखिएको फ्रेम/ट्रे लाई राति प्लास्टिकले छोप्ने तथा बिहान घाम आएपछि हटाउने गर्नुहोस्।
- ट्रे उपलब्ध नहुने अवस्थामा ३/४ ईन्चको स्क्वाइर बारलाई मेशिनको ट्रे साईज अनुसार फ्रेम बनाइ पनि बेर्ना तयार गर्न सकिन्छ। यसरी बनाइएको ट्रेलाई साधारण प्लास्टिकमा साना साना प्वाल पारी प्लास्टिक माथि राखि माथि उल्लेख गरिएको विधिबाट बेर्ना तयार गर्न सकिन्छ।

अन्य प्राविधिक जानकारीका लागि राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान केन्द्र खुमलटार अथवा कृषि औजार अनुसन्धान केन्द्र रानीघाट, बिरगंजमा सम्पर्क गर्नुहोस्।

अनुसूची-३: विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनुपर्ने मुख्य कुराहरू

- सकेसम्म हरियो (◊) र नीलो (◊) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नुहोस्।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नुहोस्।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नुहोस्।
- सिफारिस गरीए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नुहोस्।
- विषादी छर्कने बेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नुहोस्।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी नछर्नुहोस्। वर्षातको समयमा विषादी छर्कने पने भएमा स्टिकर मिसाएर मात्र प्रयोग गर्नुहोस्।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशातिर फर्केर कहिल्यै छर्नुहुँदैन अर्थात् जुन दिशाबाट हावा बहेको छ सोही दिशातर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नुहोस्।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुँदैन अर्थात् पछि सदैँ आउनुहोस् जसले गर्दा विषादी छरिसकेको ठाँउमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरिरहँदा बिचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नुहुँदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरे पछि सकेसम्म पुरै शरीर नुहाउनु पर्दछ र हात खुट्टा नधोई कुनै खानेकुरा खान हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गरीसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टालेर खाल्डोमा पुर्नुहोस् र प्रयोग गरेका उपकरणहरू धोएर राख्नुहोस्।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक-वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केहीबेर बस्नुहोस्। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनुहोस्।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गाबाट ३ देखि १५ दिनसम्म कुनै पनि खानयोग्य बालीहरू उपभोग गर्न हुँदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरू (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरीसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नुहोस्।

अनुसूची ४: माटोको सौर्य उपचार विधि

चैत्र देखि जेठ महिनामा नर्सरी राख्ने ठाउँमा माटोमुनि बसेर बाली बिरुवालाई नोक्सानी गर्ने झारपात, जीवाणु, किटाणुहरूको व्यवस्थापन गर्न पारदर्शी प्लाष्टिकले माटोलाई छोपी सूर्यको प्रकाशको मद्दतले माटोको उपचार गर्न यो विधि उपयुक्त मानिन्छ। यसका लागि ब्याड बनाउने ठाउँमा राम्रोसँग खनजोत गरी माटोको डल्ला फुटाई मसिनो पार्ने, झारपात तथा ढुंगालाई हटाउने, आवश्यक पर्ने गोठेमल माटोमा मिलाउने र पानीको निकासको लागि कुलेसो बनाउनुहोस्। जमिनको सतहबाट एक बित्ता उठाएर १ मिटर चौडाई र आवश्यकता अनुसार लम्बाई भएको, बिचको भाग केही उठेको र दायाँ बायाँ केही भिरालो भएको ब्याड राख्नुहोस्। माटो सुख्खा छ भने ६ इन्च गहिरो भिज्नेगरी सिचाई गर्नुहोस्। यसरी तयार भएको ब्याडलाई २५०-३०० गेजको प्लाष्टिकले करिब २५ से.मी. प्लाष्टिक ब्याड भन्दा बाहिर हुनेगरी माटो कालो नुहुन्जेल (करिब ३ हप्ता) छोप्नुहोस्। ब्याड राख्नुभन्दा अगाडी माटोलाई कुटोको सहायताले हल्का चलाउने र करिब ४-५ दिनसम्म चिसो हुन दिई बीउलाई पुरै ब्याडमा एकै दिन छर्नुहोस्। बीउ छरिसकेपछि नउम्रेसम्म छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्। यसरी उपचार गरेको माटो करिब ६ महिनासम्म ब्याडको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ।

अनुसुची-५: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुकामा काटेर त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाइ (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्नुहोस्। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउनुहोस्। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरी खाँदुहोस्। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँदैर प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्नुहोस्। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राख्ने र २१ दिनपछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिँजाई पशुचौपायालाई खुवाउनुहोस्। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रति दिनका दरले खुवाउनुहोस्।

अनुसुची-६: रोग नियन्त्रणमा जैविक सुरक्षा

पशुपन्छीहरूलाई रोगबाट जोगाउने तथा नियन्त्रण गर्नको लागि अपनाइने सर्वोत्तम उपाय नै जैविक सुरक्षा हो। जैविक सुरक्षामा पन्छीलाई अलग राख्ने, ओसार पसार तथा आवतजावतमा नियन्त्रण गर्ने र सरसफाइमा ध्यान दिनु नै मुख्य कार्य हुन यसको लागि निम्न लिखित कुराहरू अवलम्बन गर्नुहोस्। जस्तै:

- फार्म परिसरको मुख्य प्रवेशद्वार एउटा मात्रै र बाहिर निस्कन अर्को ढोका पछाडि राख्ने व्यवस्था मिलाउनुहोस्।
- फार्म परिसर भित्र मुसा र किरा नियन्त्रण सम्बन्धी व्यवस्था गर्नुहोस्। पोल्ट्री दाना र अण्डा राख्ने कोठामा जंगली जनावर, चरा तथा अन्य जनावर पस्न नसक्ने बनाउनुहोस्।
- दाना र अण्डा राख्ने घर सफा र निःसंक्रमण गर्न सकिने खालको प्रयोग गर्नुहोस्।
- आगन्तुकले फार्मभित्र जानुपर्दा अनुमति लिएर मात्र जान पाउने व्यवस्था मिलाउनुहोस्।
- फार्ममा आगन्तुकहरूको पूर्ण विवरण सहितको अभिलेख राख्ने गर्नुहोस्।
- प्रत्येक खोरमा रोग नियन्त्रणका लागि अल-ईन, अल-आउट (All- in, all-out) को सिद्धान्त अपनाउनुहोस्।
- एकपटक राखिएका कुखुरा हटाएपछि कुखुराको सोत्तर पूर्णरूपले हटाउनुहोस्। तत्पश्चात सफा गरी निःसंक्रमण गर्ने व्यवस्था गर्नुहोस्। जीवाणु विषाणु ढुसी भए-नभएको बारे समय-समयमा अधिकारिक प्रयोगशालाबाट प्रमाणित गर्नुहोस्।
- पंछी राख्ने खोर नियमित रूपमा सफा गरी चुना, भिरकोन आदिले निःसंक्रमण गर्नुहोस्।
- बिरामी र मरेको कुखुरालाई खोरबाट तुरुन्तै हटाउने र रोग नफैलिने किसिमले नष्ट गर्नुहोस्।
- फार्मबाट निस्केको फोहरलाई सुरक्षित साथ नष्ट गर्नुहोस्।
- फार्ममा दैनिक अभिलेख राख्ने व्यवस्था मिलाउनुहोस्। फार्म अभिलेखमा उल्लेखित तालिकाहरू अनिवार्य रूपमा अभिलेख राख्नुहोस्।
- फार्मभित्र हिल डिप (Wheel dip) गरेर मात्र फार्मको गाडी प्रवेश गराउनुहोस्।
- फार्ममा चेन्ज रुम, फुटवाथ, रबर बुट, एप्रोनको व्यवस्था मिलाउनुहोस्।
- फुट डिप हरेक खोरको अगाडि राख्ने व्यवस्था मिलाउनुहोस्।
- फार्मको ढोका सधैं बन्द राखी नियमित रूपमा निःसंक्रमण गर्नुहोस्।
- बसाई सराई गर्ने पन्छीबाट टाढा राख्नका लागि ताल, तलैया तथा सिमसार क्षेत्र नजिक फार्म स्थापना नगर्नुहोस्।
- फार्ममा कार्यरत व्यक्तिहरूले आवश्यकता अनुसार पटक पटक साबुन पानीले हात धुनुहोस्।
- आगन्तुकहरूलाई कुखुरा तथा कुखुराबाट उत्पादित वस्तुसँग सोझै सम्पर्कमा आउन नदिनुहोस्।
- फार्ममा आगन्तुको अनावश्यक प्रवेशमा रोक लगाउनुहोस्। प्रत्येक पोल्ट्री फार्मभित्र आगन्तुक र कर्मचारीलाई कपडा बदल्ने कोठा र स्नान कक्षको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- फार्ममा एक्कासी धेरै संख्यामा पन्छीहरू बिरामी परेमा वा मरेमा तुरुन्त नजिकको पशु सेवा निकायमा जानकारी गराउनुहोस्।

अनुसूची-७: कमन कार्प माछाको ह्याचलिंगलाई दैनिक दाना/आहारा दिने तालिका

समय अवधि	दानाको प्रकार	दाना दिने दर	प्रति दिन
पहिलो हप्ता	सानो जु-प्लाङ्कटन, अण्डाको झोल, ३०-३५% प्रोटीनयुक्त पाउडर दाना (भटमासको पिठो, गहुँको चोकर, पिना, फिसमिलको मिश्रण)	शारीरिक तौलको आधारमा १५-२०% (प्रति एक लाख) हाचलिंगलाई प्रति दिन ४ वटा अण्डाको झोल, १०-१५ ग्राम तयारी दाना	३-४ पटक
दोश्रो हप्ता	ठूलो जु-प्लाङ्कटन, ३०-३५ % प्रोटीनयुक्त क्रम्बल नं.-१ दाना (भटमासको पिठो, गहुँको चोकर, पिना, फिसमिलको मिश्रण)	शारीरिक तौलको आधारमा १०-१५% (प्रति एक लाख) हाचलिंगलाई प्रति दिन २५०-२७५ ग्राम तयारी दाना	३ पटक
तेस्रो हप्ता	ठूलो जु-प्लाङ्कटन ३०-३५% प्रोटीनयुक्त क्रम्बल नं.२ दाना (भटमासको पिठो, गहुँको चोकर, पिना, फिसमिलको मिश्रण)	शारीरिक तौलको आधारमा ८-१०% (प्रति एक लाख) हाचलिंगलाई प्रति दिन ४५०-५०० ग्राम तयारी दाना	३ पटक
चौथो हप्ता	ठूलो जु-प्लाङ्कटन ३०-३५ % प्रोटीन युक्त क्रम्बल नं.३ दाना (भटमासको पिठो, गहुँको चोकर, पिना, फिसमिलको मिश्रण)	शारीरिक तौलको आधारमा ५-१०% (प्रति एक लाख) हाचलिंगलाई प्रति दिन ७००-७५० ग्राम तयारी दाना	२-३ पटक